

PAASTUAJA IV PÜHAPÄEV AD 2020

Am 8:11–12 (1Pt 2:1–3; Jh 6:24–35)

11 «Vaata, päevad tulevad,» ütleb Issand JUMAL, «mil ma saadan maale nälja: nälja mitte leiva ja janu mitte vee järele, vaid ISSANDA sõnade kuulmise järele.

12 Siis nad vaaruvad merest mereni ja põhjast itta, nad uitavad, otsides ISSANDA sõna, aga nad ei leia.»

Sissejuhatus

Aamose raamat on kolmas kaheteistkümnest nn väiksest prohvetist ning pärineb 8. sajandi I poolest eKr. Raamatu esimeses salmis seisab järgmine dateering: «Aamose sõnad sellest, mis ta nägi Iisraeli kohta Juuda kuninga Ussija päevil ja Iisraeli kuninga Jerobeami, Joase poja päevil kaks aastat enne maavärisemist.» Juuda kuningas Ussija valitses iseseisvalt aastail 767–751 eKr, Iisraeli kuningas Jerobeam II aastail 782–753 eKr. Maavärisemine, mille eel Aamos kuulutas, toimus arvatavasti aastal 760 eKr¹, seega peab Am 1:1 silmas tõenäoliselt aastat 762 eKr.

Am 1:1 ütleb veel, et Aamos oli «Tekoa karjaste hulgast», ning Am 7:14 tuuakse ära Aamose sõnad: «Mina ei ole prohvet ega prohvetijünger, vaid olen karjane ja metsviigipuude vääristaja.» See tähendab, et Aamos eristas ennast selgelt nn õukonnaprohvetitest või erinevate prohvetite «koolkondadest» (nagu näiteks Eelija ja Eliisa puhul nimetatud «prohvetijüngrid»). Aamos oli oma sõnul lihtne maamees, kelle Jumal ise on võtnud ja kuulutama läkitanud: «Aga Issand võttis mind karja järelt ja ütles mulle: «Mine, ennusta mu rahvale Iisraelile!»» (Am 7:15) Sellel rajaneb ühelt poolt Aamose isiklik alandlikkus ja pretensioonitus, teisalt aga tema julgus ja kindlus Issanda Sõna kuulutamisel ning tema tõeline autoriteet.

Nimi דַּמְעָא tuleneb verbist דָּמַעַ – «[raskust] üles tõstma», «koormat peale panema», «koormat kandma» – ning tähendab «koorem» või «[raske] kohustus», kandes nõnda juba ise teatavas mõttes prohvetlikku sõnumit nii Aamose kui tema kuulutatava kohta.

Aamos oli pärit Juudamaalt Tekoast, kuid tema prohvetikuulutused olid suunatud Põhja–Iisraeli, eeskätt Samaaria ja Peeteli vastu, mis kujutasid endast vastavalt Iisraeli kuningriigi võimu- ja usukeskust. Kuningas Jerobeam II oli nii poliitiliselt kui sõjaliselt edukas, ta suutis hõivata Damaskuse ja Hamati (2Kn 14:28), ent hinnang temale on Vanas Testamendis negatiivne, kuna ta «tegi kurja Issanda silmis» ega «loobunud ühestki Nebati poja Jerobeami patust, millega too oli saatnud Iisraeli pattu tegema» (2Kn 14:24).

¹ Geoloogide ja seismoloogide poolt teostatud uuringute kohaselt võis selle praegusest Iisraelist paarsada kilomeetrit põhja poole jääva epitsentriga maavärina tugevuseks olla 7,8–8,2 magnituudi.

Aamos on Piibli vanim nn kirjaprohvet – temast varasemad prohvetlikud ütled on leitavad näiteks Kuningate raamatutest (Eelija ja Eliisa), ent nende kirjapanijaiks ei ole olnud kõnealused prohvetid ise. Aamose kuulutuse keskseks sõnumiks on Jumala kohus Iisraeli üle, põhjuseks nagu enamuse prohvetite juures poliitiline, ühiskondlik, kõlbeline ja usuline laostumine. On tõsi, et Jumala kohus ei taba mitte ainult Tema rahvast, vaid ka teisi (vrd Am 1:3–15), ent see teadmine ei ole mõeldud mitte Iisraeli rahustama, vaid vastupidi: kui Jumal karistab juba paganarahvaid, kui palju enam siis seda rahvast, kelle Ta on valinud ja kellele Ta on andnud oma Seaduse (vrd Am 2:4).

Iisraeli ei päästa mitte miski, kuna tema ülekohus on kasvanud nii suureks, et «nad ei oska teha õigust» (Am 3:10) ega pöördu Jumala poole isegi mitte siis, kui Jumal neid mitmesuguste katsumustega üritab meelt parandama panna (vrd Am 4:6–11). Jumala kohus ei taba mitte üksnes poliitilist, vaid ka usulist juhtkonda: «Iisaki ohvrikütkad hävitatakse ja Iisraeli pühamud rüüstatakse.» (Am 7:9) On arusaadav, et selline sõnum viis Aamose vastuollu ka preesterkonnaga, kes süüdistasid prohvetit kuninga vastases salanõus ja riigireetmises (Am 7:10jj).

Ei Iisrael ega teised rahvad või pääseda Jumala kohtu eest. Aga see ei ole ei Jumala ega Tema prohveti viimane sõna. Aamose raamat lõpeb töötusega pöörata Iisraeli tabanud häving ning maa taas üles ehitada seninägematus külluses (vrd Am 9:13–15).

Keelelisi märkuseid

Tulevad – תָּבִיאַ – võiksime tõlkida ka «on tulemas», s.t tegemist ei ole mitte millegi määramatusse tulevikku kuuluvaga, vaid juba toimuva, kohe kätte jõudvaga.²

Ütleb – נִאָּמַר – sõna נִאָּמַר tähendab «[prohvetlikult] kuulutama», «teada andma», «deklareerima».

Issand Jumal – יְהוָה יְהוּדָה – originaalis kasutatakse sõna «Jumal» asemel Jumala nime.

Mil ma saadan – וְהִשְׁלַחְתִּי – «...ja ma saadan».³

Siis nad vaaruvad – וְנָעוּ – sõna נָעוּ tähendab «tudisema», «tuikuma», «vappuma», «võdisema», «vaaruma», «ekslema», «hulkuma».⁴

² Väljend «päevad tulevad» võib tähistada nii kohtukuulutust (vrd Am 4:2; 8:9) kui ka päästetöötust (vrd Am 9:13).

³ Õigupoolest tarvitatakse originaalis siinkohal *perfekti*, millega väljendatakse tõsiasja, et see, millest Jumal siin kõneleb, on sama kindel, nagu oleks see juba toimunud.

⁴ Sama sõna kasutatakse näiteks Kainist kui maa peale hulkuma määratust kõneldes (1Ms 4:12), samuti Iisraeli rahva kõrberännaku (kõrbes ekslemise või hulkumise) puhul (4Ms 32:13).

Merest mereni – מֵיָם עַד־יָם – siin peetakse silmas kas «Vahemerest Surnumereni» või (nagu tõenäoliselt nt Sk 9:10) «ilmamaa äärest ääreni».

Ja põhjast – וּמִצְפוֹן – sõna צָפוֹן – «põhi», «põhjakaar» – tuleneb verbist צָפַן – «varjama», «varjatud olema» –, kandes seega ka tundmatu, tumeda, pimedat tähendusvarjundit (vastandudes nõnda mitte ainult päikesest valgustatud lõunale, nagu eeldaksime, vaid ka idale kui päikesetõusumaale⁵).

Itta – וְעַד־מִזְרַח – sõna מִזְרַח – «ida», «idakaar», «päevatõus» – tuleneb verbist חָרַח – «tõusma», «esile tulema», «särama [lööma]».

Nad uitavad – יִשְׁוֹטְטוּ – sõna שׁוֹטַח tähendab «[sihitult] edasi-tagasi käima (või jooksmas)».⁶

Otsides – לְבַקֵּשׁ – sõna שָׁאַל tähendab «otsima», «nõudma», «igatsema», «küsimas».

Issanda sõna – אֶת־דְּבַר־יְהוָה – väljend דְּבַר יְהוָה – «JHWH sõna» –, mis on enamasti ainsuses (Am 8:11 erandlikult mitmuses), tähistab eeskätt Issanda käest tulnud ja edasi antud prohvetlikku sõna.

Sisuline analüüs

Am 8:11–12 on osa Jumala lõplikust kohtukuulutusest Iisraelile: kohtu ja karistuse eest ei ole enam pääsu, kuna Iisraeli ülekohus on kasvanud nii suureks, et Jumal ei pea enam võimalikuks ühtegi tema tegu ignoreerida (vrd Am 8:4–7). Jumala karistus lööb Tema rahvast sama valusalt, nagu emale või isale on ainsa poja surm – kõik nende pühad muutuvad leinaks ning rõõmulaulud nutuks (vrd Am 8:10).

Kõige selle tulemusena toimub rahva sees mingisugune pööre: hakatakse otsima Issanda sõna. Ent see prohvetikuulutus – «Vaata, päevad tulevad...mil ma saadan maale nälja... Issanda sõnade kuulmise järele.» – ei kannu endas mitte positiivset, vaid negatiivset sõnumit, ja seda kahel põhjusel.

Esiteks seetõttu, et Jumal on otsustanud seda nälga ja janu vähemalt esialgu mitte kustutada: «...nad uitavad, otsides Issanda sõna, aga nad ei leia» (Am 8:12) Ning teiseks – ja peamiselt – seetõttu, et nad ei ole võimelised Issanda sõna leidma ega kuulma. Issanda sõna on olnud kogu aeg olemas ja kuulutatud, kuuldav ja – nagu Aamose nägemused tunnistavad – isegi nähtav. Probleemiks ei ole mitte selle puudumine, vaid et seda ei kuulda ja sellele ei kuuletuta.

⁵ Vrd 1739. aasta piiblitõlkega: «...ja põhja poolt päwatousma pole».

⁶ Vrd taas 1739. aasta piiblitõlkega: «...nemmad peawad senna ja tenna minnema».

Sõnad, mida prohvet kasutab, maalivad meie silme ette üsna lootusetu pildi: nälg ja janu ei tähista mitte ainult püüdlemist selle poole, mille järele nälgitakse ja janunetakse, vaid need ka nõrgestavad nälgijat ja janunejat. Seepärast ei suuda inimesed ka tegutseda sihipäraselt, vaid vaaruvad sinna-tänna ning kas ekslevad või tormavad sihitult edasi-tagasi – vahet ei ole, kuna eesmärk jääb igal juhul saavutamata. Lootust ei ole isegi kõige tugevamatel: «Sel päeval minestavad janu pärast ilusad neitsid ja noored mehed ... nad langevad ega tõuse enam.» (Am 8:13j)

Milles seisneb Iisraeli rahva süü? Prohvet Aamose sõnum on suunatud eeskätt kõikvõimaliku kõlbelise ja ühiskondliku roiskumise, sealhulgas kaubanduspettuste, vaeste ja viletsate rõhumise (ning koguni orjastamise), seksuaalse kõlvatuse, vägivalla, Jumala tõeliste prohvetite tagakiusamise ja kõigest sellest tuleneva jumalateotuse vastu, mis on Jumalale seda eemaletõukavam, et seejuures tehakse head nägu ning jätkatakse välist jumalateenistust, samal ajal kui kellelegi ei tee muret kogu riigis lokkav ülekohus ja korrupsioon. Eeskätt vastutavad nii allakäigu kui selle tulemusena ähvardava hävingu eest ülemkihid, kuid Jumala kohus tabab kõiki – see asjaolu toob veelgi selgemalt esile, kui suur on ühiskondliku ja ka religioosse eliidi tegelik vastutus.

Ainsaks lootuseks keset kogu seda lootusetust on paradoksaalne tõsiasi, et Issanda sõna kõlab kõigest hoolimata. Seesama kohtukuulutuski on Issanda sõna oma rahvale, mis annab tunnistust sellest, kuivõrd Jumal – kõigest hoolimata – oma rahvast hoolib. Jah, Jumal pöörab oma headuse kurjaks (Am 9:4), kuid Ta ei hävita Jaakobi sugu sootuks (Am 9:8). Ta töötab karistust ning kinnitab koguni, et «ükski neist ei saa põgenema ja keegi neist ei pääse pakku», sest «mõõga läbi surevad» kõik Tema rahva patused (vrd Am 9:1–10), kuid sellele hukatust toovale töotusele järgneb teine: «Sel päeval taastan ma jälle Taaveti lagunenuid koja, müürin kinni ta praod, koristan ta varemed ja ehitan ta üles.» (Am 9:11)

Jutluseks

Paastuaja neljanda pühapäeva teemaks on EELK jumalateenistuste käsiraamatu järgi «Eluleib». Selle aluseks on pühapäeva vanakiriklik Evangeelium (Jh 6:1–15), mis kõneleb sellest, kuidas Jeesus toitis viie leiva ja kahe kalaga viis tuhat meest, ning millega juhatatakse sisse Jeesuse pikem kõne endast kui tõelisest Eluleivast (Jh 6:22–58). EELK lugemiskava 2. lugemisaasta Evangeeliumiks (Jh 6:22–35) on selle kõne esimene pool, mis lõpeb töotusega: «Mina olen eluleib. Kes minu juurde tuleb, see ei nälgi iialgi, ja kes minusse usub, see ei janune enam iialgi.»

Pühapäeva 2. lugemisaasta Vana Testamendi teksti silmas pidades võib soovitada lugeda ka vähemalt järgnev salm: «Kuid ma olen teile öelnud, et kuigi te olete mind näinud, ei usu te ikkagi.» (Jh 6:36) – või seda vastavalt valitud temaatikale jutluses

mainida, kuna see haakub otseselt ja väga kõnekalt prohvet Aamose hoiatusega: «Nad uitavad otsides..., aga nad ei leia.» (Am 8:12)

2. lugemisaasta Epistel (1Pt 2:1-3) rõhutab «vaimuliku selge piima» (või «vaimse täispiima») järele igatsemise tähtsust, kuna [vaid] selle varal võime kasvada pääste poole ning elavate kividenä saada üles ehitatud vaimulikuks kojaks. Seoseks Vana Testamendi lugemisega on janu Issanda sõna järele, kuid nii Epistel kui Evangeelium peavad silmas eelkõige mitte kirjutatud või kuulutatud sõnu, vaid Jumala igavest Sõna, meie Lunastajat Jeesust Kristust.

Jutluse aluseks olev prohvet Aamose sõnum on paastuajale sobivalt karm. Kuigi see tundub vähemalt esimesel pilgul olevat vastuolus paastuaja neljanda pühapäeva nimega *Laetare* – «rõõmustage» –, mis pärineb pühapäevase missa vanakiriklikust algussalmist Js 66:10: «Rõõmustage koos Jeruusalemmaga ja hõisake tema pärast kõik, kes teda armastate!», on Jesaja teksti kontekstile mõeldes seos ilmne: ka siin on juttu Jumala kohtust ning sellele järgnevast lunastusest ja Jumala rahva taastamisest.

Aamose raamat hoiatab nii ülekohtu kui liigse – ka usulise – enesekindluse eest, näidates ülimalt selgusega, et ka Jumala oma rahvas ei pääse Tema karistusest, kui ta ei hooli Jumala Seadusest ega tee õigust. Vastupidi: Jumala rahvalt nõutakse enam kui teistelt rahvastelt ning ka kohus tema üle on märksa karmim. Seepärast tasub pidada meeles teise 8. sajandi prohveti, Aamose noorema kaasaegse Jesaja sõnu: «Otsige Issandat, kui Ta on leitav, hüüdke Teda, kui Ta on ligidal!» (Js 55:6)

Issanda sõna kostab siin ja praegu ning just siin ja praegu peame seda kuulda võtma ja selle järgi käima, et meid ei tabaks samasugune needus nagu prohvet Aamose sõnul Iisraeli: «Nad vaaruvad merest mereni ja põhjast itta, nad uitavad, otsides Issanda sõna, aga nad ei leia.»

Issanda Sõna – Tema igavene Sõna – on meid leidnud. Ja meid leidnuna Ta kinnitab, oma ja meie Isast kõneldes: «Aga Tema tahtmine, kes minu on saatnud, on see, et ma ei kaotaks midagi sellest, mis mulle on antud.» (Jh 6:39)

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jumal näeb meid ja meie elu nii, nagu me tõeliselt oleme.
2. Jumal hoolib meist, Ta hoiatab ja kutsub meid, Ta tahab meid päästa, aga ka karistab meid.
3. Otsigem Jumalat ja Tema sõna just nüüd, et me ei peaks kord tõdema, et kuigi otsime, me ei leia. Pidagem meeles, et Tema on meid leidnud – et meid mitte enam kaotada.